

Islam i Zapad: komplementarni, ne suprotstavljeni

Murad Wilfried Hofmann, *Islam u trećem milenijumu*, s njemačkog preveo Vedad Smailagić (Sarajevo: Libris, 2004), 221 str.

Knjiga *Islam u trećem milenijumu* bavi se budućnošću odnosa između dvije strateški najvažnije civilizacije današnjice (Zapada i islama) od čijeg (ne)razumijevanja po svoj prilici zavisi bliska budućnost čovječanstva. A malo je ljudi danas na planeti Zemlji koji suverenije (i sa više lahkoće) mogu govoriti o tome od ovog vremešnog ali vitalnog Nijemca koji je prije dvadesetak godina primio islam na vrhuncu svoje diplomatske karijere, a nakon što je završio Harvard i druge prestižne škole Zapada. On danas živi između Orijenta i Okcidenta, između Istanbula i Njemačke, zavisno od godišnjeg doba. Uz to je i oženjen Turkinjom. Mnogo čita i danas. Redovno prikazuje nova djela za jedan od najprestižnijih muslimanskih časopisa *Muslim World Book Review* gdje se njegovi prikazi doslovce gutaju zbog široke informiranosti, personalne note u njima, lucidnosti, britkosti pa i humora. Meni lično je drag što je i nakon 'konvertiranja' kulturno ostao Nijemac: tačan i precizan. On izgleda nije prešao na islam zato što je bio umoran od tehniciziranog svijeta, a da bi se sklonio u istočnjačku kulturu u kojoj vas kad upitate koliko je sati ne treba iznenaditi ako čujete da se raspituju da li ste OK (kao što se, pripovijeda autor, desilo nekom Zapadnjaku u muslimanskoj Africi). Po tome je on najbolji nasljednik Muhammeda Asada (prema kome ne krije simpatije i koga smatra najljepšim poklonom Zapada Istoku). Zbog ove osobine organizatori raznih konferencija po muslimanskom svijetu kojima prisustvuje od njega redovno dobivaju javne kritike za kašnjenja i neorganiziranost. A profesor Hofmann putuje mnogo. Prema vlastitoj evidenciji od 1994.-1999. održao 139 predavanja u devet zapadnih i devet muslimanskih zemalja. Prije dvije godine dr. Hofmann je predavanje održao i u Sarajevu.

Nakon predgovora autor u četiri slike briljantno i sa nevjerovatnom lahkoćom sumira stavove savremenih muslimana o Zapadu i islamskom svijetu. Prva je slika zapadnim dostignućima opčinjenog muslimanskog studenta koji bi da se nikad ne vrati na svoj nazadni Istok. Takvi muslimani u svojoj zaslijepljenosti zapadnim blještavilom dobro vide samo prednosti Zapada ali nijednu mahanu. Kako ovo divljenje obično ide sa neprakticiranjem islama autor predstavnike ove skupine inovativno naziva 'kulturomuslimanima'. Druga je slika 'truhlog' Zapada kako ga vidi kritički musliman, kome se autor čudi zašto uopće boravi u tako propaloj kulturi i što se ne pokupi kući i ostavi Zapad da struhne dokraja sam. Treća je slika Orijenta kako ga vidi konvertit u islam koji se nosi kao arapski beduin ili afganistanski brđanin i koji se, umoran od jurnjave modernih metropola, nikad ne bi vratio na Zapad. Konačno, četvrta je slika muslimanskog svijeta prijelaznika na islam kakav je bio rahmetli Asad (i, očito je, sam autor), koji je u svojoj 85. godini izjavio da je zahvalan Bogu što je prvo upoznao islam pa onda muslimane i što je razmišljati učio na Zapadu. Nakon ove četiri slike čitalac i sam zaključuje ono što mu je autor naumio reći: i Zapad i islamski svijet imaju svoje lijepo i ružno lice. Oni imaju šta ponuditi jedno drugom. Oni su kompatibilni, ne suprotstavljeni. Problemi jednoga svijeta su prednosti drugoga i obratno. U protivnom, oba svijeta mogu očekivati propast, svaki iz svojih razloga. Muslimanima autor preporučuje pozitivan ali selektivan pristup Zapadu. No, ima jedan problem: na putu tog međusobnog oplemenjivanja stoje 'duge zle godine' ili bolje stoljeća, u kojima su muslimani za Zapad

bili ili prijetnja ili problem, te savremeni mediji koji sataniziraju i islam i muslimane, čemu autor posvećuje naredna dva poglavlja.

Iz mnoštva interesantnih stvari koje je u ova dva poglavlja autor zabilježio vrijedi spomenuti njegovo insistiranje da nije dovoljno da muslimani za svoj loš imidž krive druge, ma ko oni bili i ma koliko to dijelom bilo tačno. Krajnje je vrijeme da shvate da su i sami djelimično krivi za to i, važnije od toga, da moraju nešto učiniti, kao što čini Vijeće za američko-islamske odnose – CAIR u SAD, naprimjer. U tom duhu poduzimanja pozitivnih koraka ka boljem razumijevanju su, zapravo, napisana sva preostala poglavlja. Prvo autor još jednom i za muslimane i za nemuslimane pokušava 'poredati stvari' kada su u pitanju tri velike optužbe na račun savremenog islama: neodobravanje univerzalnih ljudskih prava, nespojivost sa demokratijom i navodni drugorazredni status žene u islamu. Nakon toga autor pokušava ukazati na centralno mjesto koje odnos Zapadnjaka spram Muhammeda, a.s., ima u odnosu na uspjeh civilizacijskog dijaloga sa muslimanima. Ako Muhammed, a.s., i dalje ostane najklevetanija osoba na Zapadu, kako tvrdi pokojna Annemarie Schimmel, teško će biti govoriti o dijalogu.

U narednim poglavljima autor govori o razornim posljedicama koje je postmoderna imala na kršćansko poimanje Isusa (kojeg je pretvorila u socijalnog radnika) i na neprihvatljivost takve postmoderne za muslimane. U skladu sa jednom od svojih glavnih teza, da islam ne treba više samo da prosi već da ima i šta ponuditi Zapadu, autor naredno poglavlje posvećuje rasnom daltonizmu kojeg, u globalnom svijetu, drži velikim blagom muslimanskog svijeta. Na drugom mjestu pobrojao je još trinaest razloga zbog kojih bi Zapad islam trebao početi da doživljava kao partnera: ljudska toplota, islamska emancipacija vjernika, trezvena racionalnost, strukturalna trezvenost, snažna porodica, odmjeren stav prema seksualnosti, kvalitet nasuprot kvantiteta.... itd.

Ključni problem savremenog svijeta je što se svi osjećaju pod opsadom: SAD, cio Zapad, jevreji, muslimani... (Poput Akbara Ahmeda i ovaj autor smatra da su muslimani ti koji imaju najviše objektivnih razloga da osjećaju strah). Pri tome se svi pozivaju na prošlost koja dobrim dijelom određuje budućnost. U takvoj situaciji Nijemci i drugi na Zapadu postavljaju 'opterećeno pitanje': Šta oni (muslimani) hoće ovdje? Potrebno je mnogo energije, umijeća i znanja da se sumnjičave zapadnjake razuvjeri u zadnje namjere muslimana. Ponašanje nekih muslimana danas nimalo ne pomaže u tome. Jedna od mjera koja bi mogla pomoći jeste da se muslimani odreknu svih spornih čisto kulturnih običaja – i samo njih.

No, to neće biti dovoljno ni da budu prihvaćeni ni da uspiju uopće. Potrebne su korijenite promjene, a prije svega u njihovom odnosu spram Sunneta i Šerijata. Hofmann ovdje postavlja više pitanja nego što daje odgovora i tako pokazuje da mu nije strana ideja intelektualne skromnosti koja je krasila klasičnu islamsku ulemu. On svakako nije radikalni reformista. Jasan je u stavu da je Šerijat srž islama i da bez njega islam ne bi bio alternativni sistem.

Zadnja poglavlja su posvećena islamu na Zapadu gdje je kako kaže autor osnovni problem što i pored čestih zakonskih garancija, naprimjer, većina Nijemaca (uglavnom iz iracionalnog straha) ni danas ne smatra da muslimani trebaju imati ista prava kao i oni. Iz toga proizlazi pasivni otpor državne uprave dodjeli prava muslimanima pored kojeg demokratija ne može funkcionirati. Mnogo bolja situacija do 11. septembra 2001., kaže autor, bila je u Americi ali su u međuvremenu i tamo muslimani sami sebi doskočili. Kakogod krenuli, krug se zatvara sa međusobnim strahom ukorijenjenim u prošlosti koji

nam krade budućnost jer se međusobno ojačava. Ova knjiga želi makar malo ublaži taj strah.

Na kraju autor zaključuje i pita: Islam će, jasno je, u trećem mileniju imati važnu ulogu na Zapadu, zašto ne bi mogao imati onu pozitivnu, jer islam (ne muslimani) je jedini vidljivi spas Zapadu od samouništenja. O potrebi muslimanskog svijeta za Zapadom nema potrebe govoriti. Sveukupno ova vrlo informativna, poučna i, pomalo neočekivano za ovu vrstu literature, zabavna knjiga ima ekumenističku poruku i kao takva ona u svakom smislu oplemenjuje, obogaćuje i vraća vjeru i budi nadu u mogućnost boljeg, istinski pluralnog svijeta.

To što autor ima stav o mnogim najvažnijim pitanjima suodnosa islama i Zapada danas ne sprječava ga da u retke svoje knjige utka mnoštvo interesantnih informacija i pikanterija koje vas, uz ljepotu stila, tjeraju da knjigu iščitate u jednom dahu. Tako, naprimjer, čitamo da se danas o islamu više objavljuje na engleskom nego na arapskom jeziku; da su istraživanja pokazala da je bivša Istočna Njemačka u indoktrinaciji bila uspješna samo u širenju ateizma; da je u Francuskoj Muhammed već godinama najčešće davano ime novorođenčadima; da je 1745. godine u Istanbulu 'bid'a-fobna' ulema isposlovala zatvaranje prve osmanske štamparije; da je rep muzika dobila ime po čovjeku koji je danas imam u jednoj američkoj džamiji; ... itd.

Za razliku od mnogih koji obrađuju ovu temu ambasador Hofmann ne pati ni od neutemeljenog superiorizma ni od kompleksa manje vrijednosti, te nije snishodljivi apologeta: muslimani su spremni dati više nego što traže; islamski sistem zaštite manjinskih prava je najbolji kojeg je čovječanstvo upoznalo; muslimanima njemački i francuski ministri i razni službenici ne trebaju tumačiti propise islama o jelu i odijevanju jer je to najgrozniji oblik kulturnog imperijalizma, a ako nam misle dozvoliti vjeronauk u školama za koji će nam oni pisati udžbenike po kojima će predavati nemuslimani, ne trebaju nam je ni davati; trijalog se ne može završiti u agnostičkom relativizmu i tome slično.

Ako bismo htjeli tražiti zamjerke onda bi najvažnija svakako bila ta da autor ponekad gotovo da demantira sam sebe. Na jednom mjestu piše kako tolerancija postmoderne prestaje kad na red dođe islam a na drugom mjestu tvrdi da postmoderna ostavlja mnogo prostora islamu za djelovanje. Jednom tvrdi da je islam otporan na nacionalizam, da bi par poglavlja dalje zamjerio Turcima što imaju isključivo turske islamske centre po Zapadu. Vjerovatno bi pažljivije izražavanje i realnije opisivanje islamske 'otpornosti' na nacionalizam i rasizam popravilo stvar.

Sve u svemu, dr. Hofman je napisao izvrsno djelo o vrlo relevantnoj temi kojoj može odoljeti samo onaj ko je ne počne čitati.

Mr. Ahmet Alibašić